

Teoria criminològica II

Teories contemporànies

Alfonso Serrano Maíllo
María Fernanda Realpe Quintero

PID_00183806

Material docent de la UOC

Alfonso Serrano Maílo

Professor titular de Dret penal i criminologia, Universitat Nacional d'Educació a Distància.

María Fernanda Realpe Quintero

Doctora en Sociologia, Universitat Complutense de Madrid.

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats per la professora: Antonia Linde (2012)

Primera edició: febrer 2012
© Alfonso Serrano Maílo, María Fernanda Realpe Quintero
Tots els drets reservats
© d'aquesta edició, FUOC, 2012
Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona
Disseny: Manel Andreu
Realització editorial: Eureka Media, SL
Dipòsit legal: B-1.922-2012

Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (FUOC. Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

"[...] hi va haver una època en la qual participaven [en la criminologia] les millors ments de la comunitat."

Gottfredson i Hirschi (1990, pàg. 275)

Aquest material didàctic ofereix una introducció a la teoria criminològica contemporània. S'orienta cap als estudis de grau de Criminologia.

Aquest material aspira a familiaritzar l'estudiant amb algunes de les explicacions contemporànies més importants sobre el delicte. Es tracta de desenvolupaments que han tingut lloc en els últims vint anys o menys i que a dia d'avui continuen essent objecte d'anàlisis empíriques i crítiques si no de modificacions en les quals participen els mateixos teòrics originals, entre les quals hi ha algunes teories certament poderoses que han rebut una gran atenció teòrica i empírica i que figuren com a explicacions prometedores del delicte. Així, mereix la pena destacar la **teoria del control social** informal que depèn de l'edat de Sampson i Laub; i la **teoria de l'acció situacional** de Wikström. Qualsevol persona interessada en la criminologia, per no dir qualsevol persona educada en general, hauria de tenir un coneixement profund d'aquests avenços. Si hi unim les **teories de l'aprenentatge social** relacionades amb el treball d'Akers i la **de l'autocontrol** de Gottfredson i Hirschi, el panorama individualment serà relativament complet.

De la mateixa manera i des d'aquest mateix punt de vista, es confia a destacar la relació íntima que hi ha entre **teoria**, d'una banda, i **investigació i política criminal**, de l'altra; i també a destacar la profunda complexitat del delicte i la criminalitat. Recordeu que la teoria ofereix una guia per a la investigació empírica i fins i tot per a la política criminal. Sense anar més lluny, els sofisticats models estadístics que poblen la criminologia d'orientació quantitativa majoritària tenen molt poc sentit al marge de teories ben estructurades com les que hem esmentat, entre altres motius perquè corren un risc seriós d'especificació incorrecta. Així mateix, la idea que és difícil controlar i prevenir un fenomen socialment indesitjable com la desocupació, la malaltia o el delicte **sense saber-ne res sobre les causes**, això és, al marge de la teoria, forma part dels fonaments de qualsevol ciència, incloses l'economia i la medicina, però sembla absent de la política criminal, per descomptat l'espanyola –l'entenguem com una part de la política o com una ciència.

Encara que no hi ha aquí cap afany d'exhaustivitat, aquests materials aspiren que l'estudiant apreïi la riquesa de la teoria criminològica contemporània. En aquest escenari és important mantenir en ment que les bones teories són incompatibles entre elles, això és, que si l'una és certa les altres han de ser falses. Això també ens connecta, doncs, amb la qüestió de si moltes teories

suposadament originals realment ho són o no, és a dir, si es tracta de meres versions de teories prèviament existents. En particular, també prestarem una atenció important als nivells d'anàlisi i als mètodes teòrics, concretament al debat sobre teories integrades i unitàries.

Els dos últims mòduls són relativament originals respecte a altres materials d'estudi de la disciplina, encara que formen part, sens dubte, de la teoria criminològica contemporània. Es refereixen a la punitivitat o fermesa enfront del delictes. Aquest objecte d'estudi està rebent una atenció enorme des de fa relativament poc temps i ja coneix desenvolupaments interessants, encara que encara no hi ha un cos teòric i d'investigació empírica comparable al de les causes del delictes.

Aquests materials han estat elaborats a partir dels treballs originals. Com que la seva aspiració és més aviat la de servir d'anotacions, s'hi han eliminat completament les notes a peu de pàgina i s'han limitat a les més absolutament imprescindibles, les citacions. És important, doncs, advertir aquesta decisió i la justificació que acabo d'assenyalar. D'aquesta manera, remeto el lector i el crític a les obres *La estructura de la teoria criminològica contemporània* (Mèrida: Universidad de Los Andes, 2008) i *Introducción a la Criminología* (6a. edició, Madrid: Dykinson, 2009), d'Alfonso Serrano Maíllo, un de nosaltres, per buscar les referències rellevants. No importa repetir que la vocació d'aquests materials és la de servir d'anotacions per a l'alumnat i que, per tant, no estan destinats a ser publicats en la seva forma actual.

En particular, encara que disten bastant de coincidir-hi, aquests materials estan basats sobretot en el llibre *Introducción a la Criminología* (6a. edició, Madrid: Dykinson, 2009), d'un de nosaltres, al qual també ens remetem per a un aprofundiment i extensió més importants.

En els mòduls que segueixen hem tractat de romandre, en la mesura del possible, neutrals enfront dels diferents enfocaments, això és, que hem tractat de no decantar-nos en favor dels uns o dels altres o de ser excessivament crítics amb els que menys ens convencen.

Finalment, no es pot exagerar la importància de la teoria en la nostra disciplina. La teoria tracta de satisfer una inquietud, aspiració humana de saber; la teoria guia la investigació empírica i fins i tot justifica la utilització d'eines estadístiques sofisticades; la teoria permet organitzar un vast cos de coneixements acumulat en els últims 150 anys; la teoria ofereix punts de partida perquè una política criminal es pugui considerar, d'entrada, prometedora, etc.

Agraïm novament, i amb això acabem, als responsables de la UOC que hagin comptat amb nosaltres per a aquesta tasca, en particular a José María Tamarit Sumalla. Moltes gràcies igualment a Antonia Linde per la seva generositat i per les seves indicacions valuoses.

Alfonso Serrano Maíllo i María Fernanda Realpe Quintero

Madrid, 1 de novembre del 2011

Objectius

En els materials didàctics d'aquesta assignatura, l'estudiant trobarà les eines bàsiques per a aconseguir els objectius següents:

- 1.** Comprendre els mètodes teòrics més importants, això és, les estratègies per a la construcció de teories, com la integració o què és una teoria, i també la importància decisiva per a la disciplina en àmbits com l'explicació del delictes, la investigació empírica o la política criminal.
- 2.** Familiaritzar-se amb algunes de les explicacions contemporànies més importants sobre el delictes, i també algunes de les àrees d'investigació empírica informada per la teoria.
- 3.** Conèixer les formes d'avaluació de les diferents teories, amb un èmfasi particular en el test empíric d'hipòtesis que se'n deriven. Això en el marc del racionalisme crític.
- 4.** Adquirir les eines teòriques per a reflexionar sobre les causes del delictes i, sobretot, per a jutjar qualssevol propostes.
- 5.** Afrontar qualsevol problema criminològic des d'una perspectiva teòrica.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Teories macro: anomia, legitimitat de les institucions i eficàcia col·lectiva

Alfonso Serrano Maíllo i María Fernanda Realpe Quintero

1. El nivell d'anàlisi macro o agregat
2. La teoria de l'anomia
3. La teoria de la legitimitat de les institucions
4. La teoria de la desorganització social
5. Immigració i delictes. La teoria de la revitalització de la immigració
6. La teoria de l'eficàcia col·lectiva

Mòdul didàctic 2

Enfocaments crítics en criminologia (2)

Alfonso Serrano Maíllo

1. La suposada crisi de la criminologia crítica i la riquesa dels moviments crítics
2. La criminologia verda
3. La criminologia feminista
4. La teoria del poder/control
5. La criminologia postmoderna
6. La teoria de la criminalització secundària

Mòdul didàctic 3

Teories integrades contemporànies

Alfonso Serrano Maíllo

1. Enfocaments integrats
2. La teoria general integrada
3. La teoria de l'equilibri del control
4. El model del triple risc delictiu
5. La teoria de l'acció situacional

Mòdul didàctic 4

Criminologia del desenvolupament

Alfonso Serrano Maíllo

1. La importància del factor edat en la criminologia
2. La proposta del desenvolupament de comportaments antisocials limitats a l'adolescència i persistents al llarg del curs de la vida
3. La teoria del control social informal dependent de l'edat
4. Teories integrades del desenvolupament i del curs de la vida (DLC)
5. La teoria integrada i cognitiva del potencial antisocial (ICAP)
6. El model integrat i del desenvolupament de la propensió antisocial

Mòdul didàctic 5

La punitivitat i la seva explicació (1)

Alfonso Serrano Maíllo

1. Què és la *punitivitat*?
2. L'augment de la punitivitat a Espanya
3. Una connexió entre nivells d'anàlisi?
4. Civilització i descivilització del càstig
5. La teoria del neoliberalisme i l'estat penal

Mòdul didàctic 6

La punitivitat i la seva explicació (2)

Alfonso Serrano Maíllo

1. La teoria de la política social i de consens
2. La cultura del control
3. El govern mitjançant el delictes
4. Quins factors influeixen en la punitivitat individualment?
5. La teoria dels sentiments d'inseguretat

Bibliografia

Bibliografia bàsica

1. Manuals i llibres de text en espanyol

García Pablos de Molina, A. (2008). *Tratado de Criminología* (4a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Garrido Genovés, V.; Stangeland, P.; Redondo Illescas, S. (2006). *Principios de Criminología* (3a. ed.). València: Tirant lo Blanch.

Serrano Maíllo, A. (2008). *La estructura de la teoría criminológica contemporánea*. Mérida: Universidad de Los Andes.

Serrano Maíllo, A. (2009). *Introducción a la Criminología* (6a. ed.). Madrid: Dykinson.

2. Manuals i llibres de text en anglès

Akers, R. L.; Sellers, C. S. (2008). *Criminological theories. Introduction, evaluation, and application* (5a. ed.). Los Angeles, Ca.: Roxbury Publishing Company.

Paternoster, R.; Bachman, R. (editors) (2001). *Explaining criminals and crime. Essays in contemporary criminological theory*. Los Angeles, Ca.: Roxbury Publishing Company.

Vold, G. B.; Bernard, T. J.; Snipes, J. B. (2002). *Theoretical Criminology* (5a. ed.). Nova York / Oxford: Oxford University Press.

Wikström, P.-O. H.; Bruinsma, G.; Treiber, K. H. (2011). *Assessing key criminological ideas. Criminology's explanation of crime in seven key theories*. Nova York: Springer.

20 llibres per a millorar en teoria criminològica

1. En espanyol

Aebi, M. (2008). *Temas de Criminología*. Madrid: Dykinson.

Birkbeck, C. (2011). *Criminología comparada. Estudios de caso sobre delincuencia, control social y moralidad*. Madrid: Dykinson.

García Pablos de Molina, A. (1984). *Temas de Criminología*. Madrid: Instituto de Criminología de la Universidad Complutense de Madrid.

Garrido Martín, E.; Massip Pallejá, J.; Herrero Alonso, C. (2009). *Autoeficacia y delito*. Madrid: Dykinson.

Guzmán Dálbora, J. L.; Serrano Maíllo A. (editors) (2006). *Derecho penal y Criminología como fundamento de la Política criminal. Estudios en homenaje al*

profesor Alfonso Serrano Gómez. F. Bueno Arús i altres directors. Madrid: Dykinson.

Serrano Gómez, A.; Fernández Dopico, J. L. (1978). *El delincuente español*. Madrid: Instituto de Criminología de la Universidad Complutense de Madrid. [Hi ha una reimpressió d'aquesta obra de l'editorial Dykinson]

Serrano Maíllo, A.; Guzmán Dálbora, J. L. (editors) (2008). *Procesos de infracción de normas y de reacción a la infracción de normas: dos tradiciones criminológicas. Nuevos estudios en Homenaje al Profesor Alfonso Serrano Gómez*. Madrid: Dykinson.

Serrano Maíllo, A. (2009). *Oportunidad y delito. Una metateoría sobre la motivación y la oportunidad como descripciones de los delitos como eventos*. Madrid: Dykinson.

Serrano Maíllo, A. (2011). *El problema de las contingencias en la teoría del autocontrol. Un test de la teoría general del delito*. Madrid: Dykinson.

Vázquez González, C. (2003). *Delincuencia juvenil. Consideraciones penales y criminológicas*. Madrid: Colex.

2. En anglès

Akers, R. L. (1998). *Social learning and social structure: a general theory of crime and deviance*. Boston: Northeastern University Press.

Elliott, D. S.; Huizinga, D.; Ageton S. S. (1985). *Explaining delinquency and drug use*. Beverly Hills [etc.]: Sage.

Gottfredson, M. R.; Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford, Ca.: Stanford University Press.

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley [etc.]: University of California Press. [Hi ha una reimpressió d'aquesta obra de Transaction Publishers]

Hirschi, T. (2002). *The craft of Criminology. Selected papers*. J. Laub (ed.). New Brunswick i Londres: Transaction Publishers.

Katz, J. (1988). *Seductions of crime. Moral and sensual attractions in doing evil*. Nova York: Basic Books.

Sampson, R. J.; Laub J. H. (1993). *Crime in the making. Pathways and turning points through life*. Cambridge, Mass. / Londres: Harvard University Press.

Sutherland, E. H. (1956). *The Sutherland papers*. A. Cohen i altres editors. Bloomington: Indiana University Press.

Tittle, C. R. (1995). *Control balance. Toward a theory of deviance*. Boulder, Co. / Oxford: Westview Press.

Wikström, P.-O. H.; Treiber, K.; Oberwittler, D.; Hardie, B. (2011). *The social dynamics of urban crime*. Oxford: Oxford University Press.

